

Vuosi 1876 Johannes Takasen elämässä

130 vuotta sitten Roomassa

Takanen oli ollut jo melkein kolme vuotta Roomassa. 27-vuotias nuorimies vietti ”iloista” poikamieselämää yhdessä muiden pohjoismaalaisten taiteilijoiden kanssa. Hän asui via di porta Pincianan varreella, samalla kadulla kuin Walter Runeberg perheineen. Kolmannessa kerroksessa hänellä oli asuntona pieni kamari, jonka hän jakoi nuoren italialaisen kanssa. Hänellä oli yhteinen työhuone suomalaisen kuvanveistäjän Robert Stigellin kanssa vicolo delle Lavandajen varrella, lähellä Piazza del Popoloa.

Takanen tutustui Roomassa antiikin- ja suurten mestareitten taiteeseen. Hän teki niistä myös jäljennöksiä mm. Vatikaanin musoissa olevasta Laokoon-ryhmästä (1879) ja Michelangelon Mooseksesta (1878), joka on osa paavi Julius II hautamuistomerkkiä San Pietro Vincolin kirkossa.

Vuosi 1876 alkoi Takasen ja Stigellin ateljeessa juhlinnalla. Heidän iloisessa uudenvuodenaaton julassaan soi musiikki, syötiin, juotiin ja tanssittiin – pidettiin siis kunnan pirskeet. Eliel Aspelin arvelee, Johannes Takasesta kirjoittamassa kirjassaan, että Takasella saattoi olla jo jonkinlaista ennakkotietoa tulevasta apurahasta.

Tuntemattomana pysytellyt henkilö oli lahjoittanut 1200 markan suurisen apurahan Suomen taideyhdistykselle annettavaksi jollekin edistyvälle taiteilijalle. Yhdistys julkaisi apurahan haettavaksi ja lähetti hakemukset lahjoittajalle. Hakijoita oli 14, joista 5 kuvanveistäjää, Takanen heidän joukossaan. Hakemuksessaan Takanen kirjoittaa: ”Avun saaminen olisi minulle erittäin suuri hyvätyö, kun minä sen kautta voisin ruveta valmistamaan yhtä suurempaa teosta, johon nyt ilman avutta en uskalla enkä voi ryhtyä”. Aspelin arvelee, että Takanen tarkoitti teoksellaan Ainoa. Vuoden 1876 alussa Takanen sai tuon apurahan.

Eräässä kirjeessään, viipurilainen Takasen ystävä ja tukija, Robert Lydecken kirjoittaa, että lahjoittaja oli kauppias Victor Hoving ja että sama mies oli jo Takasen Tanskassa ollessa lahjoittanut tälle, nimeään mainitsematta, 300 mk.

Vuoden alussa Takanen osallistui Suomessa kuvanveistäjille järjestettyyn kilpailuun teoksellaan ”Venus ja Amor”. Hän oli veistänyt sen edellisellä vuonna marmoriin Vilhelm Hackmanin tilauksesta. Takanen ei menestynyt kilpailussa. Lautakunnan 13 jäsenestä 7 äänesti Walter Runebergia, 4 Sjöstrandia ja vain 2 Takasta.

Samassa kirjeessä, jossa Hackmann ilmoitti ”Venus ja Amor” -veistoksen saapuneen onnellisesti Helsinkiin, hän tilasi Takaselta Pietaria ja Paavalia

esittävät veistokset Viipurin ruotsalais-saksalaisen kirkon oven sivuilla oleviin komeroihin (entiset veistokset olivat niin huonokuntoisia).

Takanen teki apostolien pystykuvien luonnokset ja lähetti niistä valokuvat Viipuriin. Hän pyysi myös piirustukset komeroista ja valokuvan kirkosta. Takanen ehdotti, että veistokset tehtäisiin toisen luokan marmorista tai valettaisiin sementistä. Marmoriset maksaisivat 4000 ja sementtiset 3000 mk kappale.

Hackmann ei ilmeisesti pitänyt luonnoksista eikä ehdotetuista materiaaleista, koska tilaus peruuntui. Kesäkuun alussa Takanen sai kirjeen, jossa ilmoitettiin, ettei tilauksesta tule mitään. Korvaukseksi hän sai Hackmannilta 400 mk etumaksuksi myöhemmin tehtävästä tilauksesta. Luonnokset olivat hyviä. Aspelin pitää varsinkin Paavalin kuvaa onnistuneena. Kesi-ikäisenä esitetyn Pietarin esikuvaksi hän arvelee ikivanhaa (istuvaa) Pietarin pronssikuvaa Vatikaanin Pietarinkirkossa.

Veistos ”*Aino – merelle katsova*” oli tekeillä jo vuodenvaihteen juhlien aikaan. Ruotsalainen toimittaja Janzon mainitsee erikseen ”puolitekoisen Ainon” olleen niiden pysty- ja rintakuvien joukossa, jotka oli siirretty nurkkaan, pois tanssijoiden tieltä. Kun puhutaan Ainosta ja sen syntyhistoriasta, on palattava parin vuoden takaiseen aikaan. Ensimmäiset luonnokset tätä teosta varten valmistuivat vuonna 1874. Seuraavana vuonna Takanen lähetti Suomeen valokuvia kahdesta terrakottaluonnoksesta: toisessa Aino puettuna, toisessa alastomana. Ystävät Suomesta varoittelivat, että Ainon kuvaaminen alastomana loukkaa suomalaisten sopivaisuuden tuntoa. Täällä pidetään paljasta siveettömänä ja olisi siis viisasta olla loukkaamatta yleisön mieltä. Takanen kuitenkin päätyi kuvaamaan Ainon sillä hetkellä, jolloin hän on riisunut vaatteensa, ja ennen aaltoihin heittäytymistään, katsoo merelle. Syksyllä -75 Takanen kävi innolla työhön käsiksi. Luultavasti häneltä kuitenkin puuttui rahaa, jota tarvittiin sekä elämiseen että mallin palkkaamiseen.

Marraskuun 19. päivänä 1875 Jac Ahrenberg kirjoittaa Helsingfors Dagbladetissa:

”Herra Takasen atelierissa saadaan ihailta erästä miellyttävän kaunista ja teeskentelemätöntä Aino-kuvaa. Ei se vielä ole aivan valmis, mutta se mikä on valmista on sekä kompositionin että kaavailluksen puolesta yhtä vienoa kuin suloisen ihanaa. – Aino seisoo alastomana rannan ruovokossa ja katselee kauas etäisyyteen.

– Nuorelle suomalaiselle taiteelle olisi suuri vahinko, jollei Takanen saisi tilausta tehdäkseen ihanan luomansa marmorista.”

Vuoden 1876 alussa saamansa apurahan turvin Takanen saattoi jatkaa Ainon veistämistä ja se olikin työn alla koko alkuvuoden ja kevään.

Maaliskuun alkupuolella (1876) matkustivat viipurilainen liikemies ja taiteensuosija Victor Hoving (30v.) ja vähän yli parikymppinen taiteilijan alku Albert Edelfelt yhdessä Roomaan (Hovingin kustannuksella). Heidän matkareittinsä kulki Pietarin, Vilnan, Varsovan, Wienin, Triesten, Venetsian ja Firenzen kautta. Perillä he olivat maaliskuun puolivälin paikkeilla. Kuvanveistäjä Walter Runeberg oli rautatieasemalla heitä vastassa. Runebergin perheen lisäksi Hoving ja Edelfelt seurustelivat muidenkin taiteilijoiden kanssa, mm. Johannes Takasen. Edelfelt kirjoitti äidilleen:

”Olen käynyt Takasen ateljeessa, ja olen hyvin ihastunut hänen töihinsä. Yleisesti ottaen minua miellyttää paljon enemmän hänen suuntaukseensa kuin Runebergin. Meillä on ollut R:n kanssa pitkiä keskusteluja kuvanveiston tehtävästä meidän aikanamme, ja R. suhtautuu tiukasta suuntautumisestaan huolimatta humanisti vastapuoleen. Tekee hänelle hyvää päästä Pariisiin. Mielestäni hänen ilmaisunsa on heikkoa, ja kaikki hänen työnsä lukuun ottamatta ´Psykeä ja sefiireitä´ kärsivät ehkä lievistä kömpelyydestä. Takanen on tehnyt joitakin erinomaisia rintakuvia talvella, ja olen todella kiitollinen Hovingille, joka tilasi niistä yhden (mallin), joka oli tehty marmorista, asettaakseen sen näytteille kesällä.”

Hoving sairastui vatsatautiin kohta Roomaan saavuttuaan, mutta tuntui sitten paranevan. Maaliskuun 25. päivänä Edelfelt kirjoitti äidilleen, että Hoving on sairastunut uudelleen eikä voi hyvin. Edelfelt joutui yökaudet hoitamaan alituisesti valittavaa ja kiukuttelevaa potilasta. Edelfelt sai tartunnan ja sairastui samaan tautiin. Walter Runeberg yritti turhaan saada mm. Robert Stigelliä auttamaan. Lopulta hän sai järjestettyä tanskalaisen maalarin Pietro Krohnin hoitamaan Hovingia ja Edelfeltiä. Victor Hoving kuoli lavantautiin 8. päivänä huhtikuuta. Edelfelt selvisi ja parantui.

Toukokuun 26. päivänä Edelfelt kirjoittaa äidilleen: ”Krohn on ollut huonolla tuulella viime aikoina, ja aivan luonnollisista syistä. Hän ei ole voinut yli kuukauteen työskennellä (minun sairauteni tähden), ja kun lisäksi näiden viime viikkojen aikana häntä ovat suuresti häirinneet työskentely Bravon luona ja istunnot Takasen luona ja vierailut tänne, on selvää, että hänellä on nyt suuria vaikeuksia, kun pitäisi ryhtyä jälleen maalaamaan keskeneräistä taulua.”

Pietro Krohn siis kävi istumassa Takasen mallina. Hänen muotokuvansa valmistui seuraavana vuonna.

Hovingin Takselta tilaama työ oli *Marietta*. Takanen oli tehnyt rintakuvan portinvartijan tyttärestä vai sen takia, että tytön kasvot olivat kiinnostaneet häntä. Työ oli tuolloin kipsistä, eikä marmoriin hakattu kuten Edelfeltin kirjeessä sanottiin. Hoving tilasi sen Takaselta marmoriin veistettynä. Työ oli tuskin päässyt alkuun, kun Hoving sairastui ja kuoli. Se oli kova isku Takaselle. Ei ainoastaan siksi, ettei hän saanut Mariettaa myydyksi koska Hovingin pehe ei suostunut lunastamaan veistosta, vaan tulevaisuuden takia. Takanen ymmärsi, että taiteen suosijana Hoving olisi tulevaisuudessa tilannut häneltä monia veistoksia. Tuntiessaan olevansa kiitollisuudenvelassa Hovingille, oli Takanen lupautunut veistämään Mariettan liian halvalla (600 markalla). Kaikesta huolimatta hän veisti Mariettan marmoriin valmiiksi asti.

Kevään aikana Takanen sai yhden tilauksen. Roomaan saapui venäläinen suuriruhtinas Constantin, jonka adjutanttina toimi suomalaissyntyinen kontra-amiraali, vapaaherra A. F. Boije. Hän oli nähnyt Pietarissa Takasen veistämän muotokuvan nuoresta Aleksis von Kraemerista. Boije oli pitänyt kovasti tuosta veistoksesta ja meni tapaamaan taiteilijaa. Havaittuaan Takasen onnetoman taloudellisen tilanteen, tilasi Boije häneltä ystävänsä *rouva Tommasi-Crudelin rintakuvan* marmorista. Teoksesta tuli erittäin onnistunut ja sitä pidetään yhtenä Takasen parhaista muotokuvista.

Keväällä Walter Runeberg perheineen muutti Pariisiin. Kesäkuun lopulla Robert Stigell lähti takaisin Suomeen. Kolme vuotta jatkunut työskentely yhteisessä työhuoneessa loppui, ja ateljee jäi kokonaan Takasen haltuun. Yksin jäätyään Takanen sairastui kuumetautiin ja joutui makaamaan viikkokausia vuoteessa.

Kesällä 1876 oli päätetty pitää ensimmäinen yleinen suomalainen taide- ja teollisuusnäyttely Helsingissä. Takasen tarkoituksena oli lähettää Aino-veistos sinne. Hän ei kuitenkaan saanut teosta valmiiksi niin ajoissa, että se olisi ehtinyt Helsinkiin kun näyttely avattiin. Takaselta ei ollut näyttelyssä mitään, kun keisari ja keisarinna kävivät siellä. He ostivat Walter Runebergin alkuvuodesta palkitun ”Psyke”-veistoksen. Aino saapui Helsinkiin ja näyttelyyn elokuussa, jolloin palkinnotkin oli jo jaettu.

Takanen toivoi, että joku tilaisi Ainon marmoriin veistettynä – niin ei kuitenkaan tapahtunut. Ainoa kiitettiin ja sen suloutta ihasteltiin, mutta siinä kaikki. Veistos herätti myös arvostelua. Huomautettiin, ettei taiteilija ollut kuvannut Ainoa ”vitsan varpana”, nuorena neitona, vaan kypsänä aikuisena naisena. Ainon kasvoja sanottiin liian etelämaalaisiksi.

Myös Eliel Aspelin sanoo kirjassaan, ettei taiteilijan mallinvalinta ollut oikea. ”Hän käytti Ainoa veistäessään mallina erään roomalaisen marmorinhakkaajan vaimoa eikä nuorta tyttöä, niinkuin tarpeellista olisi ollut”, toteaa Aspelin.

Itse uskon, että Takanen teki tämän täysin harkitusti. Aino, joka oli ja on edelleenkin yksi kuvanveistomme kulmakivistä, on myöhemminkin tuottanut ongelmia taidehistorioitsijoille. Nämä ”sedät” olisivat mielummin halunneet ihanteellisen, juuri puperdeetista puhjennun anorektikon kuin aistillisen, lihallisen ja todellisen naisen. Esimerkiksi Onni Okkonen paljastaa itsensä kirjoittamalla Ainosta, että siinä on ”hieman banaali sivutuntu”.

Heinäkuussa Takanen lähetti Helsingin näyttelyyn vielä kolme työtä: *Jac. Ahrenbergin* muotokuvan, marmorin hakatun *Mariettan ja Roomalaisen nuorukaisen muotokuvan*. Ne eivät ehtineet näyttelyyn. Marietta oli muutamia kuukausia Helsingissä, mutta kukaan ei ostanut sitä. Se lähetettiin Viipuriin ja arpajaisten kautta, seuraavana vuotena, siitä saatiin taiteilijalle 1200 markkaa. Arpajaisissa teoksen voitti Robert Lydecken. Roomalaisen nuorukaisen osti B. O. Schauman. *Jac. Ahrenbergin* muotokuva oli hänen omansa.

Ainoa ei kukaan tilannut marmorista eikä kukaan ostanut edes kipsiversiota. Siitä tehtiin kyllä pieniä kopioita, joista taiteilija sai vähän rahaa. Vuonna 1877 Taideyhdistys osti Ainon 400 markalla. Sen tekemiseen, mallinpalkkioihin, materiaaleihin ja valamiseen, oli kulunut paljon enemmän rahaa. Aino veistettiin marmorin Taideyhdistyksen tilauksesta kymmen vuotta sen valmistumisen jälkeen (1886), jolloin Takanen oli jo kuollut. Työ tehtiin Italiassa Takasen hyvän ystävän, tanskalaisen kuvanveistäjä Louis Hasselriisin johdolla. Teos ei onnistunut täydellisesti. Oli vahinko, ettei Takanen itse saanut veistää sitä marmorin. Ken on nähnyt Rebekan ja Andromedan tietää, että taiteilija itse olisi tehnyt siitä mestariteoksen.

Takanen kärsi koko loppukesän ja syksyn rahan puutetta. Hengenpitimiksi hän veisti marmorin toisten taiteilijoiden teoksia. Omista töistään hän mainitsee hakkaavansa marmorin *rouva Rundgrenin muotokuvaa*. Työ edistyi hitaasti ja seuraavana vuonna tapahtuneen vahingon vuoksi työ piti aloittaa uudestaan alusta. Vahinko oli se, että marmorissa oli salahalkeama, ja vasen olkapää murtui kokonaan pois. Teos valmistui vasta 1878. Myös Robert Lydeckenin vaimon muotokuva oli työn alla. Vilhelm Hackmannin tilauksesta hänellä oli tekeillä pieni tytön rintakuva. ”Tilaus mitättömästä hinnasta”, toteaa Takanen tästä työstä.

Joulukuussa Eliel Aspelin saapui Roomaan ja viipyi siellä kolme kuukautta. Hänen muotokuvansa valmistui 1877.

Tämän vuoden töihin kuului vielä *Olkihattu tyttö* ja *Italialainen poika*. Lokakuussa taiteilija aloitti tekemään savesta teostaan *Rebekka kaivolla*. Rebekka valmistui vuonna 1878 ja siitä tuli suuri menestys. Takanen veisti sen marmoriin kolme kertaa. Siitä tehtiin pienoisveistoksia, joita hankittiin suomalaisiin kulttuurikoteihin. Taiteilija sai Rebekasta niin paljon rahaa, että saattoi vuonna 1878 käydä Suomessa.

Jaakko Liukkonen

Esitelmä on pidetty Johannes Takanen Seuran 20-vuotisjuhlassa Virojoella Rajasalissa 8.12.1996